

İçindekiler

MEHTER DAVULU

7

OSMANLI MACUNU

25

MAHYA

43

ECDADIN İZİNDEN

59

**BU KİTAPTA GEÇEN
BAZI KELİMELERİN ANLAMLARINI
MERAK EDİYORSAN...**

62

Mehter Davulu

Ben mehter davulu. Osmanlı Devleti'nin meydanlarda yankılanan gür sesi, kudretli nefesiyim. Ben bir devletin vakarını, sevincini ve düzenini duyuran bir haberciyim. Asırlar boyunca saray meydanlarında, sefer yollarında, bayram alaylarında ve devlet kutlamalarında çaldım.

Lakin ben müzik aleti olmaktan ibaret değilim, aynı zamanda bir devlet geleneğinin parçasıyım.

Farsça'da "daha büyük, en büyük" anlamına gelen "mihter" kelimesinin Türkçeleşmiş şekli olan "**MEHTER**" adıyla yapılan törenlerin baş çalgısıyım. Benim sesim duyulduğunda insanlar önemli bir günün başladığını anlardı. Çünkü Osmanlı'da, büyük devlet merasimleri ve kutlamaları çoğu zaman mehterin sesiyle başlardı.

Osmanlı Devleti'nde eğlence, kutlama ve merasimler belirli bir düzen içinde yapılırdı. Bu kutlamaların önemli bir kısmı **DEVLETLE İLGİLİYDİ**. Padişahın tahta çıkması, şehzadelerin doğumu veya sünneti, saray düğünleri, büyük

zaferler ve bayramlar bu törenlerin başlıcalarıydı. Böyle günlerde saray meydanları süslenir, şehirlerde şenlikler düzenlenir ve halk bu törenleri izlemek için meydanlarda toplanırdı. İşte bu törenlerde benim sesim yükselirdi. Mehter takımı yürür, zurnalar çalar, davullar vurur ve bütün şehir bu kutlamaların başladığını anlardı.

Ben mehter davulu. Osmanlı'nın resmî merasimlerinin ve devlet kutlamalarının **EN GÜR SESLİ TANIĞI**. Sergilendiğim müzeye hafta sonları okullar geziler düzenlerdi. Yine bir hafta sonu bir sosyal bilgiler öğretmeni ve bir grup öğrenci benim sergilendiğim yere doğru geliyordu. Öğretmen, beni gösterip,

“Çocuklar, Osmanlı'da haber her zaman kâğıtla, ilanla ya da tellalla yayılmazdı; bazen bir ses de şehir için haber olurdu” dedi.

Öğrencilerden biri:

“Yani mehter duyulunca herkes önemli bir gün olduğunu mu anlardı hocam?”

“Evet, Nilüfer. Çünkü mehterin sesi yalnız kulağa değil, hafızaya da hitap eder. O ses; bayramı, alayı, sefere çıkışı, zaferi, cülusu, yani devletin görünen yüzünü topluma taşırdı.”

“HOCAM CÜLUS NE?” Daha önce duymuştum ama anlamını bilmiyorum” diye sordu Zehra.

Öğretmen, öğrencilerin biraz daha yakınına gelmesini istedi. Benim yanı başımda durdu. Sonra sakince anlatmaya başladı:

“Cülus, padişahın tahta çıkması demektir. Osmanlı’da bir padişah vefat ettiğinde ya da değiştiğinde yeni padişahın hükümdar olduğunu duyuran büyük bir merasim yapılırdı. İşte buna **‘CÜLUS MERASİMİ’** denirdi. Bu merasim Topkapı Sarayı’nda yapılır, Bâbüssaâde önüne taht kurulur; devlet erkânı, ulema ve asker temsilcileri hazır bulunurdu. Yeni padişaha biat edilir, ona bağlılık bildirilirdi.”

Furkan hemen atıldı:

“Yani hocam, cülus olunca herkes yeni padişahı resmen kabul etmiş mi oluyordu?”

“Evet,” dedi öğretmen.

*“Tam olarak öyle.
Bu, hem sarayın içinde yapılan
bir kabul töreniydi hem de bütün
devlete verilen bir mesajdı.”*

İnci merakla sordu:

“Peki hocam, cülustan sonra ne olurdu?”

Öğretmen gülümsedi.

“Cülustan sonra en önemli merasimlerden biri **KILIÇ ALAYIYDI**. Yeni padişah, Eyüp Sultan tarafına gider ve orada kılıç kuşanırdı. Bu tören, padişahın sadece tahta

çıkıldığını değil, aynı zamanda devleti yönetme vazifesini üstlendiğini de gösterirdi.

Osmanlı Devleti'nde ilk defa kılıç kuşanan padişah Yıldırım Bayezid'dir.

Lakin İstanbul'da kılıç kuşanma törenlerinin şekillenmesinde Fatih Sultan Mehmet'in büyük bir rolü vardır. İstanbul'un fethinde keşfedilen Eyyûb el-Ensârî'nin kabri üzerine bir türbe ve yanına da bir cami yaptırdıktan sonra, burada hocası Akşemseddin tarafından kendisine

kılıç kuşatılmıştır. Daha sonra, Osmanlı sultanlarının Ey-
yûb el-Ensârî'nin türbesinde kılıç kuşanmaları bir kural
hâline gelmiştir.

Takılan kılıçlar arasında Peygamber
Efendimize, Hz. Ömer'e, Halid bin Velid'e
ait kılıç ile, ataları Osman Gazi ve
Yavuz Sultan Selim gibi ünlü Osmanlı
padişahlarının kılıçları da tercih edilirdi."

Öğrenciler dikkatle dinliyordu. Gökçe:

"Hocam, **SADECE PADIŞAH TAHTA ÇIKINCA**
MI devlet kutlaması olurdu?"

"Hayır," dedi öğretmen. "Osmanlı'da devlet kutlamaları
ve resmî merasimler bununla sınırlı değildi. Mesela elçi
kabulleri vardı. Yabancı bir devletin elçisi İstanbul'a gel-
diğinde onu sıradan bir misafir gibi karşılamazlardı. Elçi,
belirlenmiş kurallara göre saraya alınırdı. Bazen bu kabul,
ulûfe günlerine denk getirilirdi. Yani askerin maaş aldığı,
sarayın ve meydanın kalabalık olduğu günlere... Böylece
elçi, Osmanlı Devleti'nin hem zenginliğini hem askerî gü-
cünü hem de teşrifat düzenini aynı anda görürdü."

Bir öğrenci şaşkınlıkla bana baktı:

"Demek seni biraz da **YABANCILAR DUYSUN**
DİYE çağıyorlardı."

Öğretmen gülerek başını salladı:

"Evet, bu da işin bir tarafı. Mehterin sesi sadece içe-
ridekilere değil, dışarıdan gelenlere de bir şey söylerdi.

'Burada güçlü, düzenli ve köklü bir devlet var' derdi. Osmanlı merasimleri bu yönüyle bir temsil işiydi."

Kerem söze karıştı:

"Hocam, başka hangi devlet törenleri vardı?"

Öğretmen, sanki zihninde eski İstanbul'u canlandırıyor gibi yavaşça konuştu:

"Sefere çıkış merasimleri vardı. Sancak-ı Şerif'in çıkarılışı vardı. Donanmanın uğurlanması ve karşılanması vardı. Bazen bir zafer kazanıldığında bunun ilanı da büyük bir devlet olayı olurdu. Osmanlı'da merasimlerin bir kısmı sarayın içinde yapılırdı, bir kısmı ise şehrin gözü önünde.

*Ama hepsinin ortak
noktası devletin
düzenini göstermekti."*

Yüsrâ düşünceli bir sesle sordu:

"Hocam, neden törenlerde bu kadar çok ayrıntı var?"

"Çünkü merasim dediğimiz şey, **DEVLETİN DİLİYDİ**. Bugün bir ülke kendini bayrağıyla, resmî töreniyle, protokolüyle nasıl gösteriyorsa Osmanlı da kendini böyle gösteriyordu. Kim nerede duracak, kim önce yürüyecek, padişah nerede görünecek, kim huzura ne zaman çıkacak, bunların hepsi teşrifat kurallarıyla belirlenirdi."

Efe, parmak kaldırdı:

"Hocam, '**TEŞRİFAT**' ne demek?"

Öğretmen tebessüm etti. Öğrencilerin konuyu detaylarıyla öğrenme istekleri onu mutlu etmişti:

“Teşrifat’ şereflendirme, şeref verme manalarına gelen Arapça ‘teşrif’ kelimesinin çoğuludur. Terim olarak da Osmanlı Devleti’nde devlet işlerinin, saray törenlerinin, resmî merasimlerin ve protokol düzeninin belirli kurallara göre yürütülmesini sağlayan sistemin adıdır.”

Konu, çocukların ilgisini çekmişti. Onlar soruyor, ben de usul usul dinliyordum. Grubun en sessiz öğrencilerinden Nil, yanındaki arkadaşının dahi zor duyacağı şekilde:

“Hocam, sarayda günlük hayat nasıldı?”

Nil’in sorusundan sonra öğretmen öğrencilerin merakla kendisine baktığını görünce mutlu oldu.

“Osmanlı sarayında hayat da merasimlerle doluydu çocuklar. Çünkü saray sadece bir ev değildi, aynı zamanda **DEVLETİN KALBİYDİ**. Bu yüzden, doğumdan evliliğe kadar pek çok önemli olay belirli törenlerle yapılırdı. Mesela padişah ailesinde bir çocuk doğduğunda buna **‘VİLÂDET-İ HÜMÂYUN’** denirdi. ‘Hümâyun’ kelimesi padişaha ait, devletle ilgili anlamına gelir. Yani vilâdet-i hümâyun, sarayda bir şehzade ya da sultan doğduğu zaman yapılan doğum kutlamasıydı. Sarayda dualar edilir, top atışları yapılır, devlet erkânına doğum haberi duyurulurdu. Törenlerde atılan topların adedi, doğan çocuğun erkek ve kız olduğuna ve padişahın ilk ve diğer evlatları oluşuna göre değişirdi.

Böylece herkes hanedan ailesine yeni bir üyenin katıldığını öğrenirdi.”

Öğretmen biraz durdu ve anlatmaya devam etti:

“Osmanlı sarayında, şehzade ve sultanların beş-altı yaşına bastıklarında kendilerine bir hoca tayin edilerek eğitimleri başlardı. Osmanlı şehzadeleri, gelecekte saltanat tahtına oturacaklarından en iyi hocalardan ders görürlerdi.

Bir çocuk ilk defa okula başlayacağı zaman 'Bed-i Besmele' töreni yapılırdı. 'Bed' başlangıç demektir, 'Besmele' ise 'Bismillâhirrahmânirrahîm' sözüdür.

Bu törende çocuk ilk dersine başladılar. Hoca ona Kur'an harflerini öğretmeye başlar, dualar okunurdu. Böylece çocuk eğitim hayatına bir merasimle adım atmış olurdu."

"Ne güzel, ne anlamlı bir tören" dedi İnci gülümseyerek. Ahu araya girdi:

"Hocam sarayda Kur'an okunur muydu?"

"Elbette," dedi öğretmen. "Sarayda Kur'an-ı Kerim hatmi törenleri de yapılırdı. Şehzadelerin Kur'an-ı Kerim ve hadis kitabı Buhârî-i Şerîf'i bitirmelerinden dolayı ayrı ayrı törenler düzenlenirdi. Kur'an-ı Kerim hatim töreni **HIRKA-İ ŞERİF ODASINDA** yapılırdı. Bu törenlerde hafızlar Kur'an okur, devletin ve milletin selameti için dualar edilirdi."

Öğrenciler hocayı merakla dinliyordu. Öğretmen devam etti:

"Önemli törenlerden biri de **SÜNNET TÖRENIYDİ**. Şehzadelerin sünneti büyük bir devlet merasimi hâline gelirdi. Sarayda hazırlıklar yapılır, davetliler çağrılır, törenler düzenlenirdi. Osmanlı sarayında yapılan düğün törenleri de oldukça görkemliydi. Saray meydanlarında büyük hazırlıklar yapılır, devlet erkânı törene katılırdı.

Böylece hem hanedan
ailesinin sevinci paylaşılır
hem de devletin
ihtişamı gösterilirdi."

Öğretmen, “Son olarak şunları söyleyeceğim ve de-
minden beri parmak kaldıran Melih’e söz verip buradan
ayrılacağız” dedi ve devam etti:

“Gördüğünüz gibi çocuklar, Osmanlı sarayında **HAYA-
TIN BİRÇOK ÖNEMLİ ANI TÖRENLERLE YA-
ŞANIRDI**. Doğumdan eğitime, evlilikten devlet işlerine
kadar her şey belirli bir düzen içinde gerçekleşirdi. Bu
merasimler, aynı zamanda devletin düzenini ve gücünü
gösteren önemli geleneklerdi. Bu düğün ve şenliklere ge-
len yerli ve yabancı devlet adamları ve elçiler, gördükleri
muazzam gösteriler karşısında hayranlıklarını gizleyemi-
yor, devletin maddi ve manevi gücünü bir kez daha alkış-
lamak durumunda kalıyorlardı.”

Melih, öğretmenin sözünü biter bitmez hemen soru-
sunu sordu:

“Hocam, bu anlattığınız tören ve eğlencelere **HALK
DA KATILIR MIYDI?”**

Öğretmen gülümseyerek cevap verdi:

“Bazılarına katılırdı Melih. Osmanlı’da devlet merasim-
lerinin bir kısmı saray içinde yapılırdı ve bunlara yalnız
devlet erkânı katılırdı.

*Düğünlerde saray ve halk bir arada eğlenir,
yönetici ve halk arasındaki bu kaynaşma
toplumun birliğini arttırır, idarecilerin
halktan farkı olmadığını altı çizilirdi.”*

Ben mehter davulu. Osmanlı Devleti'nin görkemli merasimlerine yalnız ben tanıklık etmedim. Bu törenleri uzaktan izleyen yabancı seyyahlar da **GÖRDÜKLERİNİ HAYRANLIKLILA KALEME ALDILAR.** Avrupa'dan İstanbul'a gelen elçiler ve gezginler, Osmanlı sarayındaki devlet alaylarının düzenine, askerlerin disiplinine ve merasimlerin ihtişamına şaşırdıklarını yazmışlardır.

Fransız seyyah Jean de Thévenot, İstanbul'da gördüğü alayları anlatırken padişahın saraydan çıkışı sırasında kurulan tören düzeninden söz eder. Ona göre askerler, görevliler ve mehter takımı belirlenmiş bir sırayla yürür, tören **ÂDETA ÖNCE DEN PLANLANMIŞ BİR SAHNE GİBİ** kusursuz ilerlerdi.

Osmanlıdaki bu büyük merasimlerin izleri bugün de tamamen kaybolmuş değildir. Günümüzde de devletimizin önemli günleri törenlerle kutlanır. Millî bayramlarda yapılan resmî törenler, askerî geçitler, devlet anma programları ve resmî merasimler bir milletin tarihini hatırlamasına vesile olur.

Ben mehter davulu. Cülus törenlerini gördüm, kılıç alaylarını yaşadım, saray meydanlarında yankılandım. Bugün bir müze salonunda sessizce duruyor olabilirim. Lakin bir zamanlar benim sesim bir devletin düzenini, kudretini ve vakarını bütün şehre duyururdu.